

GEORGES STRAKA I ELS ESTUDIS DE LLENGUA CATALANA*

Georges Straka, nat a Tabor (Bohèmia) l'any 1910 i traspassat a Estrasburg el 1993, fou un destacat mestre i investigador de fonètica i lingüística diacrònica a la Universitat d'Estrasburg i ensems un no menys destacat organitzador d'institucions en el camp de la romanística. Una persona, de més a més, víctima de les commocions que sacsejaren Europa abans, durant i després de la segona guerra mundial, quan, en d'altres circumstàncies, probablement hauria seguit el model de tants universitaris centreeuropeus, que, havent completat estudis fora de llur país, després hi retornaven per a establir-s'hi com a professionals. També Straka, havent-se format en romanística (sobretot en francès) a Praga, féu un llarg sojorn a París (entre 1934 i 1937), passat el qual s'instal·là, semblava que definitivament, a Praga. Però poderoses raons polítiques l'empenyeren a retornar a França (1939), a sofrir captiveri a Buchenwald (1943-1945) i, encara, poc després d'iniciar una nova vida de professor a Brno, retornava a la França que l'havia format en romanística i que després l'havia acollit com a exiliat. Ja no se'n mouria.

La seva vida professional transcorregué, doncs, a Estrasburg (llevat d'estades temporals a fora, especialment a Quebec). A Estrasburg es consagrà a la fonètica general i experimental, a la fonètica evolutiva, a la dialectologia (antiga i moderna), a la lexicografia i a l'edició i comentari de textos, i en tots aquests camps féu aportacions rellevants (penso, per exemple, en els seus treballs de cronologia relativa dels canvis fonètics). Pel que fa a les seves activitats com a promotor d'ens corporatius, cal esmentar la seva entrega incondicional a la «Société de Linguistique Romane» (que en rebé una marca inesborrable i que emplenà absolutament els seus darrers anys). Però també apuntava encertadament a molts d'altres objectius: els Cursos per a estrangers, els Cursos d'estiu, el «Centre de Philologie Romane» (amb els famosos Col·loquis inherents), la publicació d'una revista i d'una col·lecció de llibres (sense comptar que aquesta labor també la portà a terme a Quebec).

D'altra banda, ja ha estat remarcat que els seus orígens txecs el dugueren sens dubte a reconèixer amb afecte (personal i professional) les realitats que sovint restaven ofegades per certs monolitismes estatals. Així s'explica la seva dedicació a

*Nota prèvia. Un resum biogràfic de G. Straka i la justificació del text que segueix m'han semblat indispensables perquè el lector en pugui comprendre l'oportunitat i la significació.

temes d'occità (que fou l'objecte de bona part de les seves recerques). També la seva simpatia per Catalunya, el seu afany per fomentar els estudis de lingüística i de filologia catalanes (que justament és glossat en el text que el lector trobarà a continuació) i, en un mot, la seva afecció pregonera per tots nosaltres.

Després de resistir serenament, durant anys, diverses xacres, Georges Straka sucumbí a una darrera cruel malaltia, de la qual morí el 23 de desembre de 1993. Els seus funerals, celebrats *corpore insepulto* el dia 30, a l'església de Saint Maurice d'Estrasburg, atragueren, ultra familiars, amics i companys, un bon nombre de membres de la seva «Société de Linguistique Romane», entre els quals vaig tenir l'honor de comptar-me. Enmig de la celebració litúrgica, l'única veu que s'hi sentí fora del ritual fou la del President de la «Société», cosa que palesava l'afecte que l'hi lligava.

La Universitat d'Estrasburg no podia romandre indiferent a la pèrdua d'aquest il·lustre professor, que s'hi havia estrenat com a lector de txec l'any 1940, que hi havia reprès la carrera docent a partir de 1945 i que hi romangué fins a la jubilació (i després i tot). En efecte, el dia 7 d'octubre de 1994 tingué lloc, a la Facultat de Lletres, una «Journée d'Homage à la mémoire de Georges Straka», dedicada a enaltir la seva figura i a glossar diferents caires de la seva activitat professional. Les intervencions dels seus amics, col·legues i deixebles (en nombre d'una dotzena, ultra les d'autoritats i representacions) ocuparen tot el dia, trencades, al migdia, per un dinar col·legial, que congregà familiars i col·legues que assistien a la sessió necrològica. Vaig ésser invitat a participar-hi amb la lectura d'un text que tenia per títol «Georges Straka et les études catalanes».

No essent encara segur que les ponències exposades siguin objecte de publicació en forma de llibre, i pensant que el meu parlament pot interessar nombrosos estudiosos de llengua catalana, l'insereixo en això que segueix, traduït per mi mateix al català.

* * *

Georges Straka fou un gran amic de la llengua i de la cultura catalanes. No com a conseqüència d'una formació universitària, ni per raó d'unes relacions personals o familiars antigues. El seu interès pel català fou adquirit, per més que no sigui fàcil de precisar-ne l'origen o la gènesi. Més d'una vegada m'havia demanat si la seva afecció per la llengua catalana s'explicava per raó dels seus amics catalans o si tenia amics catalans gràcies al seu interès per aquesta llengua. Si en ell confluïen tots dos moviments de l'esperit, ara estic convençut que hi pesava més aquell que aquest. Això vol dir que serien les seves amistats catalanes les que l'haurien emmenat a interessar-se per la llengua catalana, a treballar pel seu foment i a estimar-la com la principal manifestació d'una cultura.

De fet jo vaig fer la coneixença de Straka a l'època que ell passava les vacances d'estiu a Mallorca. Ja hi havia esdevingut un bon amic de Francesc de B. Moll, el

coautor i continuador del *Diccionari Català-Valencià-Balear*, i de la seva família, especialment de la seva filla gran, n'Aina. Ell l'anomenava afectuosament *Anita*, a la castellana, i més tard la retrobaria, ultra als Congressos de la «Société de Linguistique Romane», a Estrasburg, on n'Aina faria diversos sojorns. La darrera vegada havia estat a Palma, amb motiu del Congrès de 1980.

Heus ací, doncs, que vaig conèixer aquest amic dels Moll tot just iniciat el decenni de 1950-1960. Probablement fou a l'estiu de 1952, al seu pas per Barcelona, venint de Mallorca i amb destí a Estrasburg. Ho puc dir així, per tal com jo li escrivia el 27 d'octubre, donant-li gràcies per haver-me tramès alguns extrets dels seus treballs de fonètica. Per tant, uns dos mesos abans ell m'havia vingut a veure a la Universitat de Barcelona, acompanyat de Serafín Agud, amic seu i professor en un Institut de segon ensenyament de la ciutat, a qui ell havia demanat de presentar-nos. Es veu que estava informat per algú de la visita que jo havia fet, durant un mes de l'estiu de 1945, al Laboratori de Fonètica Experimental de la Universitat de Coïmbra. En efecte, jo hi havia treballat aleshores, sota la direcció d'Armando de Lacerda, inventor d'un aparell anomenat *cromògraf*, per a l'enregistrament dels sons. Fonetista eminent, Straka estava desitjós de tenir-ne notícies, sobretot perquè en aquells anys el cercle de Lacerda es trobava rodejat d'un cert aire de misteri o, si més no, de desconeixement. Jo vaig donar-li compte de tot el que en sabia, li vaig mostrar una sèrie de «cromogrames» i li'n vaig regalar algunes mostres.

A propòsit de qüestions de fonètica, Straka ja havia remarcat la singularitat articulatòria de la *l* mallorquina, i bromejava dient que, durant les seves vacances a l'illa, sempre demanava *palo* (un vermut de fabricació local que li agradava molt —i cal dir que ho encertava—), per a observar com pronunciava el cambrer aquesta *l* intervocàlica.

Ultra les meves informacions sobre el Laboratori de Coïmbra, passarem l'estona, en el decurs de la nostra primera trobada, parlant d'un sens fi de coses, personals, acadèmiques, científiques. Quan ens separàrem, ja ens consideràvem uns bons amics. Ben mirat, però, com s'acrexeria amb el temps, aquesta amistat! Al moment de redactar aquestes pàgines dedicades a la seva memòria, he volgut fullejar el dossier de la nostra correspondència escrita; conservo una bona col·lecció de cartes (escrites per ell mateix i còpies de les que jo li enviava). Us faré francs de tot el que podria extreure'n, cosa que, d'altra banda, tampoc no mancava d'interès. Almenys n'assenyalo els grans temes que ens comunicàvem: el Congrès de Barcelona (1953), els seus viatges a Espanya o els meus a França, l'intercanvi de becaris als Cursos d'Estiu (cap a 1955 i durant uns quants anys), els greus problemes derivats de malalties o d'accidents que havien colpit la família Straka (confesso que, per aquesta via, jo en sabia nombrosos detalls), la meua col·laboració a les activitats universitàries del «Centre de Linguistique et de Philologie Romane» d'Estrasburg (de primer, sota el mandat de Paul Imbs, però sobretot després, tan bon punt el nostre amic n'esdevingué el director), més tard la preparació del Col·loqui de Català de 1968 (del qual parlaré més avall), etc. A partir dels anys 1970, el telèfon i els

contactes personals reduïren la nostra correspondència, malgrat que no deixàrem d'escriure'ns d'una manera o altra, fins a la meva darrera lletra de la primavera de 1993, que ja no tindria resposta...

Encara no s'havia escolat un any des de la nostra primera conversa, fonètica i amical. Georges Straka vingué al Congrès de Lingüística Romànica de Barcelona (abril de 1953). Aquest Congrès s'ocupà predominantment de temes de lingüística catalana. Hi confluïren diversos factors que refermarien, deixant de banda la nostra relació personal, l'estimació de Straka pel català. Dues realitats l'impressionaren pregonament: 1) per un costat, descobrí la lingüística catalana en el seu ambient natural: conegué l'equip d'investigadors que hi treballava i compregué el valor d'aquesta labor que es feia en un clima d'opressió sota la dictadura de Franco (hom ha parlat, entre nosaltres, de «ciència connotada»); 2) per l'altre costat, fou a Barcelona on Walther von Wartburg, John Orr i Pierre Gardette (als quals s'uniria immediatament ell mateix) reeixiren a recobrar per a la «Société de Linguistique Romane» la seva vida d'abans, i em serà permès de recordar que, des del Comitè d'Organització del Congrès, jo els vaig ajudar amb entusiasme. Ara bé, tothom sap que Straka barrejava constantment els aspectes científics i els aspectes humans en totes les coses. L'obstinació dels catalans, la salvaguarda de la «Société» i la meva modesta contribució es confongueren dins ell en un sol esdeveniment remarcable i s'anaren engrandint en la seva memòria a mesura que el temps passava. Se'n desprengueren tres conseqüències: una viva simpatia per la llengua i la cultura catalanes, la seva dedicació incondicional a la «Société» i la distinció de què jo sempre vaig ésser objecte entre les seves amistats. Pel que fa a aquest darrer punt, haig de dir que el meu amic sempre exagerava, en parlar de mi, fins al punt de proposar-me, en el Congrès de Santiago de Compostela (1989), per a President d'Honor de la nostra «Société». Jo només ho podia acceptar atesa la meva condició de català, i ací tornem a trobar una nova mostra d'aquesta manera de barrejar les coses de què acabo de parlar.

Precisament en les nostres vides es produïren certs episodis que no farien sinó confirmar aquestes actituds. O serà que també jo he caigut en una barreja semblant? En tot cas, espero que tothom s'esforçarà per comprendre la situació. En aquest moment, jo voldria presentar les meves excuses a la Sra. Laffont, perquè no puc estar-me d'al·ludir a dues circumstàncies dissortades, de les quals ella no guarda cap bon record. Nogensmenys, si vull ésser fidel al meu relat, no puc pas silenciari-les.

Les darreres vacances de la família Straka a Mallorca (i ara comprendreu per què foren les darreres) foren tallades brutalment per una malaltia de Nadine, la filla gran. Era l'estiu de 1955. Gran convulsió, que ells compartiren amb metges aferrissats i amb amics afligits. Guardo una lletra de Straka, datada el 25 de setembre, en la qual ell em conta aquesta trista història i on el lector descobreix ensems el seu sofriment i la seva serenitat. Havent retornat precipitadament a Estrasburg, les coses no s'aquietaren una mica fins que hagué passat un temps. És cert: que jo

sàpiga, Straka ja no tornà més, a l'estiu, a Mallorca; però, sempre que se'n planyia, en parlava amb reconeixença envers els metges i els amics que els havien sostinguts durant la crisi. I, quan el Congr s de Ling stica i Filologia Romàniques fou convocat a Palma de Mallorca, com hauria pogut mancar ell a un Congr s de la «Société»? En efecte, el 1980, Georges Straka hi era, traient forces de flaqueja, acompanyat dels seus amics i dels seus records.

Els Straka anaren un any, per les vacances, a la C te d'Azur, amb una petita visita a la Riviera. Però, en tornar-ne, ell m'escrivia que sentia l'enyorament de les estades mallorquines. Per aquesta raó havien intentat de llogar una casa a Sitges, no lluny de Barcelona (ho s  perquè la meva muller i jo havíem fet alguns passos per ells, en aquest sentit). Una altra vegada emprengueren el camí de Normandia. I fou all  on la muller i la filla de Straka foren víctimes d'un greu accident de circulació. Quant a la filla, s'hi afegien les resqu cies, encara no extingides, de la malaltia de 1955. Quan hagueren superat la fase més aguda d'aquest nou contratemps, s'havia d'escometre la rehabilitació de la filla malalta. Els metges li recomanaven amb insistència la pr ctica de la natació. I heus ací que aquest gran trasbals també tindria, ultra d'altres conseqüencies, la de fer retornar la família Straka als Països Catalans, per a passar-hi novament les vacances. Calia trobar un indret apropiat. Res de més natural que Straka recorregu s al seu amic de Barcelona. Després d'un pelegrinatge d'un diumenge de la primavera de 1965, al llarg de la costa entre Tarragona i la desembocadura de l'Ebre, en el curs del qual la meva muller i jo visitàrem una vintena d'hotels, n'escoll em un que, a parer nostre, reunia les condicions requerides: accés directe a la platja, una pineda fins a la mateixa vora del mar, etc. Era a Salou, prop de Tarragona. A partir d'aquell moment, Salou es convertí en el lloc de trobada anual dels dos matrimonis. Ja el primer any, els hi recollíem un dia, al mat , per a arribar ja nit closa a Madrid: era la vigília del Congr s de la «Société de Linguistique Romane» (setembre de 1965). Cada any ens posàvem d'acord per a trobar-nos un dia a Salou: enraon vem de tot, passàvem revista de les novetats del gremi, f iem plans. Per part nostra, la Maria i jo f iem tot el que pod em perquè Jacqueline i Georges coneguessin llocs d'interès del nostre país. A Salou ell dedic  les vacances d'un any a refer i a posar en francès correcte totes les nostres intervencions en el Col·loqui de 1968 (del qual parlar  tot seguit), que la m quina havia enregistrat implacablement amb totes les faltes imaginables (sense excloure una bona revisió de les mateixes ponències exposades).

Per qu  continuar? També us estalviar  qualsevol referència a les poques visites de Straka a Barcelona i a aquelles altres, molt més nombroses, fetes per mi al Centre de Ling stica i Filologia Romàniques d'Estrasburg, on jo sempre havia desenvolupat temes de llengua catalana, de socioling stica i tot (una matèria a la qual ell se sentia ben poc inclinat..., llevat de quan es tractava del català).

Nogensmenys, no deixar  d'aturar-me un moment a presentar una nova mostra de l'interès de Georges Straka per la llengua catalana. Tots dos havíem parlat en diverses avinenteses (i també ho veig reflectit en les nostres cartes) de la possibili-

tat de procurar-nos un dia uns films radiològics de les articulacions catalanes. Sempre amb la dèria de fer-nos un servei, Straka me n'oferí l'ocasió durant un dels meus sojorns a Estrasburg, amb motiu de fer-hi unes conferències. Era l'any 1965. Es tractava d'anar a la Facultat de Medicina (a la «Radiologie Centrale»), on podríem obtenir aquests films, a base d'actuar jo mateix com a subjecte pacient de l'enregistrament (hom filmaria, doncs, el joc dels òrgans que intervenien en l'articulació de cada so, en aquest cas segons la meua pronunciació barcelonina). Amb això el català disposaria de dades fonètiques importants i de tota solvència des del punt de vista científic (semblants a les que ja posseïen altres llengües, algunes gràcies també a una experiència semblant al mateix centre radiològic). Vaig passar gairebé tota la nit en vetlla, redactant 162 frases curtes que contenien tots els sons de la llengua catalana, segons llurs ocurrences. L'endemà anàrem tots dos, Straka i jo, a la Facultat. Els nostres col·legues de Medicina em garantiren que la filmació no afectaria la meua salut. Àdhuc la vocació més ferma d'investigador té els seus límits. Així assegurat, vaig entrar a la sala de radiologia. Haig de precisar que, per intervenció de Georges Straka, tot plegat (els materials, la filmació i el personal) em fou ofert gentilment per la Universitat d'Estrasburg. Les precioses dades així obtingudes forniren la base de diverses tesis i recerques i avui es troben a l'Institut de Fonètica de la Facultat de Filologia de Barcelona.

Aparentment el que acabo de relatar potser té molt poc a veure amb allò que m'havien demanat d'exposar en aquesta sessió. Això no obstant, tenint en compte la manera d'ésser de Georges Straka, tot això es barrejava amb el seu interès pel nostre país i per la llengua catalana, un interès que s'acreixia sens parar. Sempre ocupàvem un lloc important al seu cap i al seu cor.

Arribo a la cúspide. El més gran servei que Georges Straka prestà a la nostra llengua fou el Col·loqui sobre la Lingüística Catalana, celebrat a Estrasburg, a la seu del Centre de Filologia Romànica, el mes d'abril de 1968. La gestació en fou laboriosa: malgrat que, ja el 1964, n'havia sorgit el propòsit en uns dies que jo passava a Estrasburg, haguérem de superar tota mena de dificultats; fixat, d'entrada, per a 1966, dues vegades n'haguérem d'ajornar l'acompliment. Però Straka era tenaç, i per fi el projecte es convertí en una venturosa realitat, com dic, l'any 1968. No caldrà que en doni detalls, ni d'organització ni de contingut, per raó que les actes foren publicades (París 1973, Klincksieck), a cura de nosaltres dos, i són a l'abast de les persones interessades. Durant una setmana, els treballs d'aquesta reunió es descabdellaren entorn de vuit grans ponències, seguides de llargues i fructíferes discussions (també incloses al volum d'actes). Només diré que, fins aleshores, el Centre de Lingüística i Filologia Romànica havia organitzat diverses reunions sobre temes panromànics o francesos; amb la nostra, hom s'ocupava, per primera vegada, d'una llengua altra que el francès. Straka no era especialista de lingüística catalana; doncs bé, assistí cada dia a les sessions de treball i participà activament a les discussions, tot aportant-hi punts de vista des del camp del francès, per comparació. Se'l veia feliç.

A la fi del Col·loqui tothom estava satisfet. A la sessió de clausura, Straka féu una al·locució, de la qual em permeto de citar la primera part (i que figura, tota sencera, a la fi del volum d'actes, p. 453). Ens hi digué això que transcriu a continuació.

«Mes chers amis, voici le moment de clore les journées studieuses de ce beau colloque. Vous en connaissez la genèse. Il s'agissait de choisir, pour un colloque du Centre, une langue romane autre que le français. Nous avons choisi celle qui, depuis un certain nombre d'années, est étudiée tout particulièrement par une magnifique équipe barcelonaise. Nous avons choisi le catalan parce que nous savions qu'à la suite de tant de travaux, c'était le moment d'en faire le point et d'ouvrir de nouvelles perspectives aux recherches futures, de voir dans quelles directions les études catalanes devraient maintenant s'orienter. Mais nous avons aussi choisi cette langue parce que c'est une langue de grande culture, de grande civilisation romane, et pourtant, ce n'est pas la langue de l'administration, des écoles, de la presse du pays.

Voilà les deux raisons, l'une scientifique, hautement scientifique, et l'autre humaine, aussi profondément humaine, qui nous ont conduits à organiser ce colloque.

Ce colloque, placé sous le signe à la fois du passé et du présent, a été quasi symboliquement encadré par un exposé nourri sur l'histoire de votre langue et par une analyse perspicace —un véritable diagnostic— de sa situation actuelle, dont on ne peut s'empêcher d'admirer l'émouvante sincérité et la courageuse objectivité. Entre les deux, nous avons entendu des exposés sur l'orthographe, la phonétique, la morphosyntaxe, la lexicologie, la dialectologie et l'onomastique. La publication de toutes ces communications fera l'honneur à l'Université qui vous a accueillis et rehaussera encore le prestige de la linguistique catalane.

Résultats scientifiques sans aucun doute remarquables! Résultats humains? Je voudrais qu'ils le fussent aussi, et quand je dis: résultats humains, je veux dire par là: résultats, sur le plan national, pour un meilleur avenir de votre langue et de votre pays.

Que ce colloque puisse contribuer à préparer les chemins de l'avenir de la langue catalane —avenir qui, malgré tout, semble se dessiner aujourd'hui devant nous moins sombre qu'il y a quelques années— voilà un de nos vœux les plus chers.»

En el decurs d'aquesta al·locució, Straka ens proposà de reprendre periòdicament els Col·loquis de Català (per exemple: cada cinc anys, digué). Sortosament ja no tinguérem necessitat de recórrer a aquest oferiment, perquè els nostres col·legues d'Amsterdam en prengueren espontàniament el relleu, en convocar un segon Col·loqui per a l'any 1970 (remarqueu que el Col·loqui d'Estrasburg no havia estat numerat).

Sense preveure-ho, Georges Straka havia desencadenat, amb la seva iniciativa, la sèrie dels Col·loquis de Català i, en conseqüència (en rigor secundària, però de fet molt important), la fundació de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, que acaba de celebrar, fa dues setmanes [setembre de 1994], el seu desè Col·loqui a Frankfurt am Main. Heus ací la collita de la llavor sembrada per Straka l'any 1968. El 1976 ens aplegàrem a Basilea, amb motiu de la nostra tercera

reunió (cal precisar que, bé que mantenim el nom de «col·loqui» per tradició, de fet es tracta de veritables «congressos», amb centenars de participants); doncs bé, com era de justícia, els organitzadors del Col·loqui de Basilea prepararen una sessió a Estrasburg, on fórem rebuts per Georges Straka amb la seva proverbial cordialitat. Així les noves generacions de l'Associació aprengueren la lliçó d'allò que algú qualificà de «retorn a les fonts» de les nostres trobades. Exercint una facultat que li concedeixen els estatuts, l'Associació nomenà el nostre amic Conseller (categoria reservada a membres que li hagin prestat serveis ben particulars).

Després del Col·loqui d'Estrasburg, Straka continuà estant al corrent de la lingüística catalana, de la qual constantment desitjava de rebre notícies.

Un dia l'estat de salut de la seva muller l'obligà a renunciar a les seves delitoses vacances d'estiu a Salou, on d'altra banda ells havien fet coneixences amb persones del país i amb estrangers residents al mateix hotel. A partir d'aquell any, i sense excloure d'altres ocasions esparses, ens vàiem indefectiblement als congressos de la «Société de Linguistique Romane»; Congrès rere Congrès, es pot dir que Straka només vivia dels records dels congressos ja celebrats i dels projectes per als congressos venidors. Tot això, fins al Congrès de Zuric (1992). Malgrat la insistència de bon nombre de consocis, que volien que acceptés d'ésser reelegit Secretari-Administrador (i, per tant, Director de la «Revue»), ell refusà amb energia. «Cela ne serait pas raisonnable», hagué de dir i repetir reiteradament.

La Maria i jo teníem la intenció de fer-li una visita, ara fa gairebé exactament un any [és a dir, a la tardor de 1993, després del Col·loqui de «PatRom», que ens duia a Neuchâtel]. Ultra les ganes de veure'l, jo esperava de comentar amb ell la crisi de la «Société de Linguistique Romane» arran de la guerra mundial. Amb aquest fi li havia escrit una carta uns mesos abans. Tanmateix, una de les seves filles ens telefonà un dia d'agost, informant-nos que el seu pare no podia respondre a la meua carta, per raó de la seva malaltia i insinuant-nos que convindria desistir de visitar-lo. La desitjada conversa no tingué lloc.

Més tard ens arribà la notícia que Straka passava unes setmanes als «Trois Épis», residència de l'«Éducation Nationale», prop de Colmar. Fou allí que el veiérem per darrera vegada, gràcies a la mediació de Jean-Pierre Chambon i de Pierre Nobel. Era el 3 d'octubre [de 1993]. Depassàrem granment el temps que ens havia donat, però ell no volia separar-se de nosaltres. Ja a la fi, girant-se vers la infermera, protestà: «J'aimerais aller à Barcelone, à Barcelone j'ai mes amis». Els seus amics eren a Barcelona! Evidentment, aquesta reacció s'explicava pel seu estat crític i per la força de la nostra presència.

Tanmateix, per què no creure que aquestes paraules brollaven del subconscient de Georges Straka, on romanien el record dels estius passats a Mallorca i a Salou, del Congrès de Barcelona i de les seves amistats catalanes? Permeteu-me de dir-vos, Senyores i Senyors, que jo ho crec fermament.

ANTONI M. BADIA I MARGARIT
Universitat de Barcelona